

Є. О. Яковенко, здобувач кафедри адміністративного та митного права Академії митної служби України

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ

Статтю присвячено актуальним проблемам судового розгляду справ у судах адміністративної юрисдикції. Сформовано пропозиції з удосконалення чинного законодавства, яке регламентує адміністративне судочинство.

Статья посвящена актуальным проблемам судебного рассмотрения дел в судах административной юрисдикции. Сформулированы предложения по совершенствованию действующего законодательства, регламентирующего административное судопроизводство.

The article is devoted to the actual problems and questions of trial by a court of administrative jurisdiction. The propositions concerning improvements of existing legislation, which regulates administrative court proceeding, was formulated.

Ключові слова. Адміністративна справа, судовий розгляд, суддя, позивач, відповідач, клопотання, докази, судові дебати, судові рішення.

Вступ. Судовий розгляд справ у судах адміністративної юрисдикції – основна стадія судового процесу, що включає сукупність послідовних процесуальних дій, які виконуються в судовому засіданні судом та особами, котрі беруть участь у справі.

Постановка завдання. Мета статті – висвітлення проблемних питань судового розгляду справ у судах адміністративної юрисдикції.

Результати дослідження. Адміністративна справа має бути розглянута і вирішена у строк, що не перевищує місяця з дня відкриття провадження у справі, якщо інше не встановлено Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАСУ).

Відповідно до цього можна виділити такі стадії судового розгляду адміністративної справи: підготовча частина судового засідання, розгляд справи по суті, ухвалення та проголошення судом рішення за результатами розгляду справи.

Підготовча частина судового засідання включає: відкриття судового засідання, встановлення осіб, які прибули на судові засідання, вирішення судом клопотань осіб, що беруть участь у справі, повідомлення про повне фіксування судового процесу технічними засобами.

Розгляд справи по суті передбачає: з'ясування думки сторін про можливе їх примирення, дослідження доказів; пояснення осіб, які беруть участь у справі, встановлення порядку дослідження інших доказів та судові дебати [1].

Після закінчення підготовчого провадження судовий розгляд адміністративної справи здійснюється в судовому засіданні з викликом осіб, які беруть участь у справі.

Судовий розгляд справи, як правило, відбувається на відкритому судовому засіданні. На закритому судовому засіданні справу може бути розглянуто, якщо існує необхідність нерозголошення державної таємниці та захисту особистого життя людини. Суд має право розглянути справу в порядку письмового провадження за умови неявки осіб, які беруть участь у справі та попередньо належним чином були повідомлені про дату, час і місце судового розгляду, або за відсутності потреби заслухати в судовому засіданні свідка чи експерта.

Під час судового розгляду справи судом першої інстанції головуючим на судовому засіданні є суддя, який здійснював підготовче провадження. У призначений для розгляду справи час головуючий суддя відкриває судові засідання та керує його ходом з метою забезпечення повного, всебічного та об'єктивного з'ясування обставин у справі.

© Є. О. Яковенко, 2011

Учасники адміністративного процесу, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані додержуватися порядку і беззаперечно підкорятися відповідним розпорядженням головуючого у судовому засіданні. Учасники адміністративного процесу звертаються до судді "Ваша честь", а документи й інші матеріали передають головуючому в судовому засіданні через судового розпорядника.

Секретар судового засідання, згідно з процесуальним законодавством України, є учасником судового процесу. У ході судового розгляду адміністративної справи він доповідає судові про прибуття і причини неприбуття до суду викликаних та належним чином повідомлених осіб; забезпечує контроль за повним фіксуванням судового засідання технічними засобами; веде журнал судового засідання; виконує доручення головуючого [2].

Головуючий у судовому засіданні оголошує склад суду; встановлює осіб, які прибули на судові засідання; перевіряє повноваження посадових і службових осіб та роз'яснює їхні права й обов'язки, права відводу за підстав, установлених Кодексом адміністративного судочинства України.

За критерієм предметності відповідні справи розглядаються та вирішуються в окружному адміністративному суді як одноосібно суддею, так і колегією у складі трьох суддів.

До розгляду справи по суті колегія у складі трьох суддів призначається у разі особливої складності справи за клопотанням сторін або з ініціативи суду.

При заявленні відводу (самовідводу) суд вислуховує думку особи або осіб, якими заявлено відвід, та постановляє відповідну ухвалу в нарадчій кімнаті.

Неприбуття і неповідомлення про причини неприбуття у судові засідання особи, яка бере участь у справі, не є перешкодою для розгляду справи. Проте суд може відкласти розгляд справи за клопотанням сторони і з урахуванням обставин у справі.

У разі неприбуття відповідача – суб'єкта владних повноважень, належним чином повідомленого про дату, час і місце судового розгляду, без поважних причин або без повідомлення ним про причини неприбуття розгляд справи не відкладається і справу може бути вирішено на підставі наявних у ній доказів. Ці ж наслідки застосовуються у разі повторного неприбуття за таких самих умов відповідача, який не є суб'єктом владних повноважень. Адміністративна справа може бути вирішена на підставі наявних у ній доказів, якщо сторона без поважних причин залишила залу судового засідання.

У випадку неприбуття на судові засідання свідка, експерта чи спеціаліста суд, заслухавши думку осіб, які беруть участь у справі, про можливість подальшого розгляду справи за відсутності перелічених вище учасників адміністративного процесу, вирішує це питання ухвалою.

До початку розгляду справи по суті головуєчий пропонує особам, які беруть участь у справі, заявити клопотання в разі наявності. Вирішення судом клопотань осіб, які беруть участь у справі, здійснюється негайно після заслуховування думки присутніх на судовому засіданні осіб, котрі беруть участь у справі, про що постановляється ухвала. Ухвала суду про відмову в задоволенні клопотання не перешкоджає повторному його заявленню протягом судового розгляду справи.

Необхідно зазначити, що в судовій практиці суду першої інстанції мають місце випадки, коли судді не дотримуються даних приписів процесуального закону в частині заслуховування думки осіб, які беруть участь у справі, та вирішення питання по суті заявленого клопотання і, як наслідок, не постановляється відповідна ухвала.

Судовий розгляд справи по суті починається доповіддю головуєчого в судовому засіданні про зміст позовних вимог, про визнання сторонами певних обставин під час підготовчого провадження, з'ясовується питання щодо примирення сторін. Інколи головуєчий ухиляється від з'ясування останнього питання.

Предметом доказування в судовому процесі є обставини, котрими обґрунтовуються позовні вимоги або які мають інше значення для вирішення справи та їх належить установити під час ухвалення судового рішення у справі.

Для встановлення обставин на судовому засіданні заслуховуються пояснення осіб, які беруть участь у справі, показання свідків, досліджуються письмові та речові докази, висновки експертів.

Згідно з адміністративним судочинством суд вживає передбачених законом заходів, необхідних для з'ясування всіх обставин у справі, в тому числі щодо виявлення та витребування доказів, за власною ініціативою [3].

Важливо, що в адміністративних справах щодо протиправності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається саме на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову [4].

Для обґрунтування своїх вимог і заперечень за клопотаннями осіб, які беруть участь у справі, можуть бути допитані як свідки відповідні особи про відомі їм обставини та факти, що стосуються спору. Якщо перешкод для допиту свідка немає, головуєчий у судовому засіданні приводить його до присяги. Допит свідка починається з пропозиції головуєчого в судовому засіданні розповісти все, що йому відомо у справі, яка розглядається. Першою йому ставить питання особа, за клопотанням якої викликано свідка. Головуєчий у судовому засіданні та інші судді можуть ставити свідкові питання в будь-який час його допиту. Свідок може користуватися записами, якщо його показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими даними, які важко зберегти в пам'яті. Після допиту записи показуються суду та особам, які беруть участь у справі, та можуть бути приєднані до справи за ухвалою суду.

Свідок може бути допитаний повторно на тому самому або наступному судовому засіданні за його клопотанням, за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, або з ініціативи суду. Суд може призначити одночасний допит двох чи більше свідків для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях. Якщо документ, поданий до суду особою, котра бере участь у справі, викликає сумнів у достовірності, то суд виключає його з числа доказів у справі.

Вважаємо, що на стадії судового розгляду питання про достовірність чи фальшивість документа і виключення його з числа доказів суд (суддя) не може вирішувати на судовому засіданні, а повинен це робити лише в нарадчій кімнаті під час прийняття судового рішення у справі, оскільки в ході дослідження доказів суд не дає їм оцінки. У разі необхідності для вирішення зазначеного питання суд має право своєю ухвалою визначити відповідні заходи для перевірки фальшивості документа або усунення сумніву в його достовірності, зокрема витребувати інформацію з цього питання у суб'єкта, який міг видати такий документ.

Якщо перевірити достовірність документа без спеціальних знань неможливо, то суд (суддя) призначає відповідну експертизу.

Після дослідження судом висновку експерта і використання усних консультацій та письмових висновків роз'яснення, викладені письмово й підписані спеціалістом, приєднуються до справи.

Судове засідання або його частина можуть бути оголошені закритими для дослідження змісту особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції фізичних осіб, звуко- чи відеозаписів особистого характеру.

Якщо всі обставини у справі перевірені доказами, головуєчий у судовому засіданні дозволяє сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, дати додаткові пояснення або докази. Після заслуховування додаткових доказів суд постановляє ухвалу про закінчення з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказами і переходить до судових дебатів.

Судові дебати складаються з промов осіб, які беруть участь у справі. Особи у своїх промовах можуть посилатися лише на обставини і докази, досліджені в судовому засіданні. У дебатах першим надається слово позивачеві (представнику), а потім – відповідачеві (представнику). Суд може встановити для осіб, які беруть участь у справі, регламент промов та їх тривалість. Головуючий у судовому засіданні має право зупинити промовця лише тоді, коли він виходить за межі справи, що розглядається. Після закінчення судових дебатів промовці можуть обмінятися репліками тільки з дозволу суду.

Якщо під час судових дебатів виникає необхідність з'ясування нових обставин або дослідження нових доказів, що мають значення для справи, суд постановляє ухвалу про повернення до з'ясування обставин у справі. З'ясувавши всі обставини у справі та перевіривши їх доказами, судові дебати проводяться у загальному порядку.

Після судових дебатів суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення у справі, оголосивши орієнтовний час його проголошення. Під час ухвалення судового рішення у справі ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який розглядає справу. Хід обговорення та ухвалення рішення у справі в нарадчій кімнаті суддями не розголошується.

Якщо під час ухвалення рішення виявиться потреба з'ясувати будь-яку обставину через повторний допит свідків або через іншу процесуальну дію, суд постановляє ухвалу про поновлення судового розгляду, а розгляд справи проводиться у межах, необхідних для з'ясування обставин, що потребують додаткової перевірки.

Деякі суди (судді), вирішуючи спори та наводячи мотиви, у своїх рішеннях обмежуються лише посиланням на статті законів без викладення доказів (обставин), за аналізом яких вони дійшли своїх висновків. Наприклад: "Відповідно до ч. 2 ст. 71 КАСУ щодо протиправності рішень, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, обов'язок доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову. Відповідач правомірність винесених податкових повідомлень-рішень належним чином не довів. Висновки перевіряючої особи, викладені в акті перевірки, не підкріплені жодними доказами і мають характер суб'єктивних припущень. Так, наприклад, суд дійшов висновку про відсутність підстав у відповідача для визначення суб'єктом господарювання суми податкового зобов'язання за податком на додану вартість у загальному розмірі 7236 грн, унаслідок чого податкові повідомлення-рішення Нововодолазької міжрайонної державної податкової інспекції в Харківській області повинні бути скасовані як такі, що прийняті з порушенням ч. 3 ст. 2 КАСУ (аналогічні рішення судів за мотивувальною частиною: постанова господарського суду Одеської області від 25.02.2007 р. у справі № 34/61-07-1009А, Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 13.11.2009 р. у справі № 2-а-2179/09/0470, Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 22.01.2009 р. у справі № 2-а-995/09/0470, Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 14.05.2008 р. у справі № 2-а-366/08, Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 25.04.2008 р. у справі № 2-а-911/08) [5].

Під час розгляду справи в суді першої інстанції головуєчий може залишити позовну заяву без розгляду, якщо:

- позовну заяву подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності;
- позовну заяву від імені позивача подано особою, яка не має повноважень на ведення справи;
- у провадженні цього або іншого адміністративного суду є адміністративна справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;
- позивач повторно не прибув на попереднє судове засідання чи на судове засідання без поважних причин та не повідомив про причини свого неприбуття або від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності;
- надійшло клопотання позивача про відкликання позовної заяви;
- особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність, заперечує проти адміністративного позову і від неї надійшла відповідна заява;
- провадження в адміністративній справі було відкрито за позовною заявою, яка не відповідає вимогам ст. 106 КАСУ, і позивач не усунув цих недоліків у строк, установлений судом;
- позивач до закінчення судового розгляду справи залишив судове засідання без поважних причин і не звернувся до суду із заявою про судовий розгляд за його відсутності.

Про залишення позовної заяви без розгляду суд постановляє ухвалу, яку можна оскаржити після усунення підстав, з яких вона була залишена без розгляду, в адміністративному суді в загальному порядку.

Суд зупиняє провадження у справі в разі:

- смерті або оголошення в установленому законом порядку померлою особи, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини допускають правонаступництво, а також ліквідації органу, злиття, приєднання, поділу, перетворення юридичної особи, яка була стороною у справі, до встановлення правонаступника;

– необхідності призначення або заміни законного представника сторони чи третьої особи – до вступу у справу законного представника;

– неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої, що розглядається в порядку конституційного, адміністративного, цивільного, господарського чи кримінального судочинства, до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі;

– звернення обох сторін з клопотанням про надання їм часу для примирення – до закінчення строку, про який сторони заявили у клопотанні;

– звернення із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави – до надходження відповіді на доручення.

Суд має право зупинити провадження у справі в разі:

– захворювання особи, яка бере участь у справі, підтвердженого медичною довідкою, що перешкоджає прибуттю до суду, якщо її особиста участь буде визнана судом обов'язковою, – до її одужання;

– перебування особи, яка бере участь у справі, у відрядженні, якщо її особиста участь буде визнана судом обов'язковою, – до повернення з відрядження;

– призначення судом експертизи – до одержання її результатів;

– наявності інших причин за обґрунтованим клопотанням сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, – до терміну, встановленого судом.

Про зупинення провадження у справі суд постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена. Провадження у справі поновлюється за клопотанням осіб, що беруть участь у справі, або за ініціативою суду, якщо відпадуть обставини, які були підставою для зупинення провадження. Про поновлення провадження у справі суд постановляє ухвалу. Провадження у справі продовжується зі стадії, на якій воно було зупинено.

Суд закриває провадження у справі, якщо:

– справу не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства;

– позивач відмовився від адміністративного позову і відмову прийнято судом;

– сторони досягли примирення;

– є такі, що набрали законної сили, постанова чи ухвала суду з того самого спору і між тими самими сторонами;

– у разі смерті або оголошення в установленому законом порядку померлою особи, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва, або ліквідації підприємства, установи, організації, котрі були стороною у справі.

Про закриття провадження у справі суд постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена. Повторне звернення з тією самою позовною заявою не допускається [6].

Ухвали, які викладаються окремим документом, постановляються у нарадчій кімнаті. Ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання до журналу судового засідання.

Судове рішення, яким суд зупиняє чи закриває провадження у справі, залишає позовну заяву без розгляду або приймає рішення щодо процесуальних дій (клопотань), викладається у формі ухвали. Судове рішення, яким суд вирішує справу по суті, викладається у формі постанови. Постанова приймається, складається і підписується в нарадчій кімнаті складом суду, що розглядав справу.

У виняткових випадках, залежно від складності справи, складання постанови у повному обсязі може бути відкладено на строк не більше ніж п'ять днів з дня закінчення розгляду справи. Вступна та резолютивна частини постанови підписуються всім складом суду, проголошуються у тому ж самому засіданні, в якому закінчився розгляд справи.

Виходячи із завдань адміністративного судочинства щодо захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, суб'єкту владних повноважень відведено роль відповідача [4].

До особливостей розгляду адміністративної справи, де відповідачем є суб'єкт владних повноважень, необхідно зарахувати те, що суд може вийти за межі позовних вимог у разі, якщо це потрібно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять, а також те, що для з'ясування всіх обставин у справі суд може витребувати докази за власною ініціативою.

В адміністративних справах про визнання протиправними рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок доведення правомірності свого рішення чи своєї дії покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову. Обставини, визнані судом загальновідомими, не потребують доведення.

Так, Конституційний Суд України у своєму рішенні від 09.09.2010 р. № 19-рп/2010 у справі за конституційним поданням Верховного суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положенням Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами", порівнюючи адміністративне та цивільне судочинство, зазначив: "в адміністративному судочинстві, на відміну від цивільного судочинства, діє принцип офіційності, який полягає в активній позиції суду щодо з'ясування всіх обставин у справі (ч. 5 ст. 11,

ч. 2 ст. 69, ч. 5 ст. 71 Кодексу адміністративного судочинства України). Обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на суб'єкта владних повноважень, якщо він як відповідач заперечує адміністративний позов (ч. 2 ст. 71 КАСУ), а в цивільному судочинстві кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень (ч. 1 ст. 11, ч. 1 ст. 60 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПКУ)). Суб'єкт владних повноважень повинен подати суду всі наявні у нього документи і матеріали, які можуть бути використані як докази у справі. У разі невиконання цього обов'язку суд витребує названі документи і матеріали, а якщо такі приписи відповідач без поважних причин не виконує, то “суд вирішує справу на основі наявних доказів” (ч. 4, 6 ст. 71 КАСУ). Цивільно-процесуальне законодавство не встановлює для суду таких повноважень [5].

Адміністративні справи з приводу оскарження правових актів індивідуальної дії, а також дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які стосуються інтересів конкретної особи, відповідно до ч. 2 ст. 19 КАСУ вирішуються адміністративними судами за вибором позивача, крім випадків, установлених цим Кодексом. Проте в цивільному судочинстві згідно зі ст. 109 ЦПКУ суд розглядає позови за місцем проживання чи місцезнаходженням відповідача, крім випадків, зазначених у ст. 110 ЦПКУ.

Адміністративне судочинство допускає вихід за межі позовних вимог, якщо це необхідно для захисту прав людини, а також об'єднання в одне провадження кількох заявлених позивачем вимог, які за іншими законами належить розглядати в порядку різного судочинства (ч. 2 ст. 11, ч. 2 ст. 21 КАСУ), що не допускається у цивільному судочинстві (ч. 1 ст. 11, ст. 16 ЦПКУ).

У ч. 3 ст. 87 КАСУ, на відміну від ч. 3 ст. 79 ЦПКУ, не передбачено судових витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи, які сплачує позивач при поданні цивільного позову (ч. 5 ст. 119 ЦПКУ).

В адміністративному судочинстві, на відміну від цивільного, фізична особа як позивач до суб'єкта владних повноважень має переваги щодо компенсації судових витрат, а на прохання позивача службовцем апарату адміністративного суду може бути надана допомога в оформленні позовної заяви (ч. 1, 5 ст. 94, ч. 3 ст. 105 КАСУ).

Сам факт звернення з адміністративним позовом до суду, а також відкриття провадження у справі не припиняє дії оскаржуваного рішення суб'єкта владних повноважень. Клопотання про тимчасове зупинення дії такого рішення або окремих його положень розглядається судом не пізніше наступного дня після його отримання. Відповідна ухвала негайно надсилається суб'єкту владних повноважень та обов'язкова для виконання. Оскарження такої ухвали суду не зупиняє її виконання [4].

Проведення в залі судового засідання фото- і кінозйомки, відео-, звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури, а також транслявання судового засідання по радіо і телебаченню допускається на підставі ухвали суду за наявності згоди на це осіб, які беруть участь у справі, крім тих, котрі є суб'єктами владних повноважень [2].

Особи, які беруть участь у справі та не володіють або недостатньо володіють державною мовою (а це можуть бути тільки позивачі, тому що відповідачами є суб'єкти владних повноважень і володіння державною мовою – обов'язкова умова прийняття на службу), мають право користуватися рідною мовою або мовою, якою вони володіють. У такому випадку послуги перекладача необхідні суб'єкту владних повноважень та суду.

Якщо судові рішення прийнято на користь сторони, котра не є суб'єктом владних повноважень, суд присуджує виплату всіх її документально підтверджених судових витрат із державного бюджету України або місцевого бюджету, якщо відповідачем був орган місцевого самоврядування.

Висновки. Аналіз правових засад судового розгляду справ у судах адміністративної юрисдикції дозволив виділити комплекс проблем, які притаманні для розгляду справ у судах першої інстанції, а також у сфері адміністративного судочинства щодо захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб від порушень з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регламентує адміністративне судочинство.

Література

1. Комзюк А. Т. Адміністративний процес України : навч. посіб. / Комзюк А. Т., Бевзенко В. М., Мельник Р. С. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с.
2. Інструкція про порядок фіксування судового процесу технічними засобами в загальних судах України : затверджено наказом Державної судової адміністрації України від 21.07.2005 р. № 84 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – Ст. 1974.
3. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. / ред. колегія : В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Юридична думка, 2004. – Т. 1. Загальна частина. – 584 с.
4. Сало Н. Б. Способи вирішення публічно-правових спорів з органами влади : практ. посіб. / Сало Н. Б., Сенюта І. Я., Хлібороб Н. Е. – Дрогобич, 2009. – 129 с.
5. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К. : Істина, 2007. – 608 с.
6. Кодекс адміністративного судочинства України // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – Ст. 1918.